

RECENZIJ

301

A STRAIGHT TALKING INTRODUCTION TO PSYCHIATRIC DIAGNOSIS (SECOND EDITION)

Lucy Johnstone (2022)

Juš Škraban, *univ. dipl. etn. in kult. antrop.*

*Fakulteta za socialno delo, Topniška ulica 31, 1000 Ljubljana
jus.skraban@fsd.uni-lj.si*

Pred nami je še ena izvrstna knjiga založbe PCCS Books, ki daje prostor kritičnim perspektivam na področju duševnega zdravja. Gre za dopolnjen ponatis izvirnika, ki je bil prvič izdan že leta 2014. Knjiga je del zbirke "A Straight Talking Introduction", ki je namenjena lahko berljivemu, a še vedno natančnemu prikazu trenutnega znanja o ključnih temah na področju duševnega zdravja. V zbirki najdemo tudi knjige z uvodom o težavah v duševnem zdravju otrok, psihiatričnih zdravilih, tem, kako je biti uporabnik služb duševnega zdravja, in podobnimi temami.

Avtorica knjige je klinična psihologinja, znana po svoji kritični perspektivi na tem področju. Odlikuje jo pronicljivost pri raziskovanju ključnih tem na področju duševnega zdravja, hkrati pa sposobnost jasnega sporočanja precej kompleksnih vsebin, ki jih te teme prinašajo. Poleg tega njeno delo ni usmerjeno le na kritiko obstoječega sistema, temveč tudi na razvijanje alternativ – je namreč vodilna soavtorica alternative obstoječi psihiatrični diagnostiki, Power Threat Meaning Framework. Kot bomo videli, se vse te vrline odražajo tudi v knjigi, ki je pred nami.

Avtorica uvodno poglavje uporabi za jasno predstavitev svojih stališč. Zagovarja namreč, da psihiatrične diagnoze niso osnovane na dovolj močnih dokazih in da je treba radikalno premisliti,

ali težave v duševnem zdravju res lahko najboljše razumemo kot motnje ali bolezni, ki potrebujejo medicinsko diagnozo (str. 1–3). Hkrati Johnstone poudari, da to še ne pomeni, da lahko dvomimo v resničnost duševnih stisk. Izpostavi, da je ljudi mogoče podpirati tudi brez uporabe diagnoz, zavzema pa se tudi za to, da bi bilo sprejemanje diagnoze za uporabnike opcijsko in ne nujno.

Nadalje avtorica predstavi DSM in ICD (diagnostična priročnika iz ZDA in Evrope) ter ključne kritike, ki sta jih deležna. Pri predstavljanju kritik sicer ni najbolj izčrpna, vendar prikaže najpogostejše, ki so: ni trdnih dokazov o tem, da bi vsakokratne revizije priročnikov pripomogle k natančnejšim diagnozam in zdravljenju; vsaka revizija priročnikov odpre prostor za večje število diagnoz in s tem medikalizira normalnost; skupina strokovnjakov, ki je odgovorna za vsebino priročnikov, je močno povezana s farmacevtskimi družbami (str. 10–11). Nadalje avtorica predstavi tudi najnovejša družbena dogajanja, ki so v primerjavi s starimi kritikami teh priročnikov pomenila vsaj dve novosti: kritike so začele prihajati tudi iz krogov tistih, ki so bili odgovorni za pretekle revizije priročnikov, vse glasnejše pa so tudi kritike uporabnikov in preživelcev psihatrije, saj jim to omogočajo družbena omrežja. Pri tem Johnstone doda pripombo, ki je ne gre prezreti: nekatere izmed kritik zagovarjajo, da je treba obstoječe priročnike le izboljšati, nekatere pa bolj radikalno preizprašujejo veljavnost diagnoz in s tem celotnih priročnikov ter psihiatrične prakse (str. 14).

V tretjem poglavju gre avtorica v sam srž logike, na kateri stojijo in jo tudi vzpostavljajo psihiatrične diagnoze. S tem na hiter, a jasen način pojasni kompleksen sistem medicinskega modela, ki gre onkraj razlage "motenj" in seže tudi do njihove obravnave ter organizacije služb. In sicer, ko nekdo dobi diagnozo, zanj_o predpostavljamo, da ima motnjo oz. bolezen, to pa implicira, da naj ta človek sprejme vlogo bolnika, da ga obravnava zdravstveno osebje v zdravstvenih ustanovah, in to pretežno z zdravili (str. 20). Težav pri tem je več. Ni še raziskave, ki bi potrdila veliko večino duševnih "motenj" – pri postavljanju diagnoze se zdravniki lahko zanesejo le na naracije domnevnih pacientov (simptomi), saj obstoja domnevne bolezni ne morejo preveriti z raziskavami, kot to lahko naredijo pri telesnih boleznih. Kljub nepregledni količini denarja, ki je bila

vložena v raziskave različnih "biomarkerjev", ki naj bi pokazali biološki vzrok psihiatričnih motenj, le-te zaenkrat pri tem niso bile uspešne. Ob pomanjkanju dokazov kakršnekoli vzročno-posledične povezave tako ostajamo s preprostim dejstvom, da geni omogočajo in ne povzročajo tega, kar delamo (str. 23). Povedano drugače in hudomušno: naš DNK očitno ni prebral diagnostičnega priročnika DSM, da bi vedel, da mora povzročiti duševne motnje (str. 53).

Johnstone nato predstavi tudi implikacije, ki jih imajo diagnoze tako na obravnavo kot na življenje diagnosticiranih ljudi. Pri tem poudari predvsem vlogo duševnega bolnika, redukcijo družbenih in relacijskih problemov na posameznika, onemogočanje osmišljanja lastnih izkušenj duševnih stisk pri ljudeh s takimi izkušnjami in navsezadnje stigmatiziranje ter diskriminacijo.

Vendar avtorica tu ni le teoretična; v šestem poglavju se osredotoči na izkušnje diagnosticiranih ljudi in predstavi tako pozitivne kot negativne učinke, o katerih so poročali. Pri tem izpostavi, da je treba prepoznati, da diagnoze nekaterim ljudem pomagajo, saj njihovo trpljenje dobi ime, nekateri dobijo tudi perspektivo, da se lahko stanje izboljša, nekaterim diagnoza pomeni tudi več informacij in podpore ter podobno. Avtorica vseeno zaključí, da isti osebi diagnoza navadno hkrati škodi in koristi ali pa da se lahko odnos do diagnoze čez čas spreminja (str. 75).

Če se je knjiga do te točke osredotočala na razgrinjanje problema, se pozneje usmeri v iskanje alternativ. Najde jih v konceptu okrevanja, gibanjih uporabnikov in preživelcev ter raznih strokovnih pristopih. Med njimi omeni psihološko formulacijo, konstrukt (ki so ga razvili v gibanju Slišanje glasov) in Power Threat Meaning Framework, pri katerem je sodelovala tudi sama. Kar druží te pristope, je, da gradijo na skupnem razumevanju stiske (skupno delo med uporabnikom in strokovnjakom, naj bo to strokovnjak po poklicu ali po izkušnjah) in ne na strokovnem mnenju. Druží jih tudi dejstvo, da gradijo na talentih in vrlinah človeka, ne pa na pomanjkljivostih. Ključno sporočilo je, da ima lahko katera koli stiska nek smisel, ki ga je treba (skupaj) najti in od tam iskati rešitve, ki so prilagojene osebi v stiski.

Avtorica knjigo zaključí z motrenjem trenutnega širšega družbenega konteksta, ki nadaljuje že prej načeto kritiko

individualizacije duševnih stisk s kritiko neoliberalizma. Na koncu pokaže tudi močne povezave med neoliberalnimi trendi in razvojem diagnostičnega priročnika DSM, po čemer se težko otresemo premišljevanja o spregi neoliberalizma in psihiatričnega sistema.

Kako ovrednotiti to knjigo? Lahko rečemo, da ne prinaša še neodkritih ugotovitev (kritike diagnoz imajo že dolgo brado), vendar na avtorski način predstavi sintezo tega precej kompleksnega področja. Pri tem morda prehitro opravi z antipsihiatričnimi klasiki, vendar pa jasno predstavi najnovejše polemike na tem področju. Izpostaviti gre tudi sistematično pozornost, ki jo avtorica usmerja v poudarek na tem, da so stiske resnične in da je treba spoštovati ter znati podpreti vse – tako tiste, ki svoje stiske osmislijo z diagnozami kot tudi tiste, ki jim diagnoze niso v pomoč ali jim celo škodijo. Generalna vrlina knjige – jasnost – umanjka le pri zaključnih delih poglavij, ki namesto obljubljenе sinteze zaidejo v nadaljnjo debato. To morda nadoknadi z zares izčrpnim in aktualnim seznamom različnih virov, s katerimi se lahko podrobneje seznanimo s tem področjem.

In kaj ima – navsezadnje – to opraviti s strokami, ki se ukvarjajo s pomočjo ljudem, a niso medicinske (npr. socialno delo, socialna pedagogika ...)? Diagnoze so družbeno dejstvo, s katerim se prej ali slej sooči vsakdo bodisi osebno bodisi pri delu v praksi ali pa pri raziskovalnem delu. Kritika diagnoz je precej domača našim strokam, vendar zadnje čase drsimo v vedno večjo medikalizacijo vsakdanjega življenja, na kar ni odporen celoten svet, pa tudi naše stroke ne. Knjiga nas uči, kako spoštovati posameznikovo resničnost (pa naj je njen del psihiatrična diagnoza ali ne), predvsem pa tega, kako dati – rečeno z znano krilatico Franca Basaglie (ki je naslednji klasik, ki ga avtorica ne omenja) – diagnozo v oklepaj in videti le človeka.

Pred vami je torej knjiga, ki jo je treba prebrati, če ste v vlogi uporabnika, svojca, bodočega strokovnjaka ali pa strokovnjaka v praksi. Za slednje je ta knjiga lahko še en vir, ki nam pomaga stati na svojih nogah in poznati osnovo, na kateri stojijo druge, navadno močnejše discipline, s katerimi moramo sodelovati.